

HOE VERDER?

**Over vernieuwing van de
eindexamenprogramma's havo/vwo**

eindexamens

De werkgroep over de vernieuwing van de eindexamens werd geleid door Hans Goosen, namens de VON lid van de commissie Vernieuwing Eindexamenprogramma's Nederlandse Taal en Letterkunde vwo en havo. Xander Noë doet verslag.

Voorgeschiedenis

De Minister heeft het voornemen om de eindexamenprogramma's Nederlandse taal en letterkunde voor het havo en het vwo te herzien. Daartoe heeft hij een commissie ingesteld die voor 1 januari 1990 twee concept-eindexamenprogramma's moet samenstellen. De commissie is als volgt samengesteld: Onder het voorzitterschap van A. Braet hebben zitting T. Hendrix (ambtelijk secretaris, werkzaam bij het CITO), H. Hulshof (VUlon), H. Goosen (VON), I. den Boer-Den Ouden (Levende Talen), K. van Velzen (Levende Talen). Sinds eind november 1988 is de commissie actief. Mede op basis van een behoeftenonderzoek, uitgevoerd door de SCO, gaat de commissie de eindexamenprogramma's bekijken. Het ligt in de bedoeling om het concept eindexamenprogramma te toetsen aan het veld. Het hoe en wanneer is nog niet duidelijk. Er werd tijdens de werkgroep opgemerkt dat de samenstelling van de commissie ongelukkig is. Zo kan men zich bijvoorbeeld afvragen

waarom er twee leden van Levende Talen vertegenwoordigd zijn.

De onderwerpen

SCO-behoeftenonderzoek

Vijf onderwerpen passeerden de revue. Aan de hand van een aantal gekopieerde artikelen konden de deelnemers zich inlezen en werden meningen geïnventariseerd. Als eerste onderwerp werd het SCO-behoeftenonderzoek besproken. De SCO heeft een vragenlijst verspreid onder een aantal categorieën belanghebbenden als abiturienten, docenten, werkgevers. Er is geprobeerd de ideeën boven tafel te krijgen over de 'behoefte' die de ondervraagden hebben wat betreft taalvaardigheden. Met name de maatschappelijke ontwikkeling staat centraal. De persoonlijke ontwikkeling als doelstelling binnen moedertaalonderwijs is uit de vragenlijst verdwenen. Het betreft hier dus met name een onderzoek naar functionele taalvaardigheden.

In de werkgroep werd op de vraag wat de waarde is van de onderzoeksresultaten en in hoeverre de commissie zich daardoor moet laten leiden, dan ook eensluidend geantwoord dat het een *eenzijdig* onderzoek is. Het bekijkt slechts de gebieden vervolgstudie, werk en burgerschap. Maar op deze gebieden moeten de antwoorden dan ook serieus genomen worden. Het onderzoek laat veel onbenoemd. Het schoolvak Nederlands behelst meer onderdelen. Rest nog de vraag hoe bindend de resultaten worden.

Hierop volgde de vraag waardoor de deelnemers aan de werkgroep zich dan wilden laten leiden bij de vaststelling van de examens.

Goosen opperde een aantal mogelijkheden:

- 1 aansluiten bij wat vanuit de maatschappij wenselijk geacht wordt (vergelijk de SCO-benadering);
- 2 aansluiten bij de gemiddelde lespraktijk (de grootste gemene deler);
- 3 onderwijzen en toetsen wat niet buiten de school bereikt kan worden (niet meer onderwijzen dan nodig is);
- 4 opnemen wat toetsbaar is (intersubjectief, objectief);
- 5 opnemen wat onderwijsbaar is (didactisch, lestijd);
- 6 aansluiten bij wat vanuit jouw vakopvatting wenselijk of van belang is.

De nummers 3, 4 en 5 functioneren als randvoorwaarden, een combinatie van 1, 2 en 6 is nastrevenswaardig.

Het opstel

Aan de hand van het artikel van Kees Sluis (1988) werd de discussie rond het opstel opgestart. Kort samengevat poneert Sluis vier bezwaren tegen Functioneel Schrijven. Het kost veel tijd om leerlingen de verschillende conventies te leren. Functioneel Schrijven sluit op dit moment niet aan bij de onderwijspraktijk in de onderbouw. Twee belangrijke aspecten van schrijfonderwijs vallen buiten de boot, te weten het materiaal verzamelen en het verwerken van nieuwe ideeën of informatie. De beoordelingsnormen lieten althans in 1987 te wensen over. Ze waren weinig inzichtelijk voor zowel leerling als docent. Daarentegen ziet Sluis de volgende voordelen bij Gericht Schrijven. Het is een vorm van thematisch schrijven die leerlingen al vanaf de eerste klas kan wor-

den aangeboden. De leerlingen leren op allerlei manieren informatie te verzamelen waardoor ze tegelijkertijd kennis maken met functionele taalvaardigheden. Het argument dat Gericht Schrijven veel meer tijd kost, spreekt Sluis tegen. Dat is hem op een aantal scholen gebleken. Het examen sluit beter aan bij het voorafgaande onderwijs en ook de functionaliteit is groter.

Het merendeel van de deelnemers bleek in principe een voorkeur te hebben voor Gericht Schrijven, maar een bezwaar blijft toch voor velen de tijdnoed. Er werd gewezen op de mogelijkheid om beide benaderingen — het functioneel en het gericht schrijven — te combineren, zoals dat al is neergelegd in de *Eindexamen Nota*.

Samenvattend: het verplicht stellen van Gericht Schrijven in het Centraal Examen of het Schoolonderzoek gaat te ver. De traditionele stelopdracht moet vooralsnog omgebogen worden naar schrijven op feiten. Bijvoorbeeld meerdere A-opdrachten.

Op de vraag of er gestreefd moet worden naar een meer uniforme manier van beoordelen bij het Centraal Examen, werd de vraag opgeworpen of je moet praten over normen als het opstel zelf ter discussie staat. Zolang het echter als examenonderdeel opgevoerd wordt, moet er een tweede correctie zijn, en natuurlijk een beoordelingscriterium. Met name voor de B-opgave. Er is géén behoefte aan bindende voorschriften, wél aan ondersteunende voorstellen.

Luister- en spreekvaardigheid

Braet e.a. (1988) en Van Seters (1987) dienden als uitgangspunt voor de discussie over dit onderwerp. Braet presenteert in zijn artikel de stand van zaken in het onderwijs van mondelinge taalvaardigheden. Hoewel luister- en spreekvaardigheid officieel verplicht zijn, worden ze nauwelijks onderwezen en getoetst. Van Seters beschrijft de stand van zaken op zijn school, waar discussievaardigheden in het schoolonderzoek zijn opgenomen. Er wordt over het algemeen weinig aandacht besteed aan deze vaardigheden. De vraag is of ze daarom uit het examen Nederlands moeten verdwijnen.

Welke mogelijkheden biedt dan het opnemen van spreek- en luistervaardigheid in een zgn.

handelingsgedeelte?

Daarbij worden de vaardigheden 'toegepast' zonder dat dit becijferd wordt, wat een garantie moet bieden voor aandacht voor deze onderdelen. De rol van de inspectie wordt dan aanmerkelijk belangrijker.

Erg lang werd hier niet over gesproken.

Belangrijker is het luister- en spreekvaardigheidsonderwijs te handhaven in het Centraal Examen. Het geeft op deze manier een signaal naar docenten dat luisteren en spreken belangrijk is.

De commissie moet zich dan ook niet neerleggen bij de resultaten van de enquête.

De samenvatting

Is de samenvatting wel of geen zinnige opdracht? Moet zij in de huidige vorm gehandhaafd blijven of juist niet? Welke problemen zijn er met het beoordelingsschema? Kortom, wat moet er met de samenvatting gebeuren? Er is in de loop van de tijd al een aantal voorstellen gelanceerd. Hendrix (1985) wil de samenvatting veranderen in een tekstverklaring met open vragen naar aanleiding van een aantal kortere teksten, waarbij vooral aandacht is voor de argumentatie-analyse. Braet (1988) pleit voor een beknopte samenvatting van een betogende tekst in plaats van de huidige uittreksels van overwegend beschouwende teksten.

Naast deze voorstellen zouden ook combinaties ervan mogelijk kunnen zijn. Ook andere soorten teksten zouden daarin betrokken kunnen worden. De deelnemers aan de conferentie voelden daar wel voor.

Een aanwezige onderwijsinspecteur meldde dat de moeilijkheden niet zozeer de samenvatting zelf betreffen, maar voornamelijk de correctievoorschriften. De deelnemers sloten zich daarbij aan. Het huidige model is niet zinvol. De benodigde tactiek is in twee lessen te leren.

Omdat de meeste docenten zich vooral richten tegen de beoordelingscriteria, is het belangrijk dat de commissie zich bezig houdt met de achterliggende gedachten.

Modulering

Het laatste onderwerp werd slechts aangestipt in verband met tijdnood. Door de meeste deelnemers werd het begrip modulering negatief ontvangen. Het belangrijkste argument was dat het leidt tot deelvaardigheden. Hierbij moet worden opgemerkt dat modulering niet synoniem gesteld kan worden met thematisch of projectmatig werken.

Conclusie

Bij het praten over vernieuwing valt het mij steeds op, dat dit ontevredenheid oproept met de huidige gang van zaken. De onvolkomenheden van het huidige eindexamenprogramma komen schrijnend naar voren. De commissie moet hierop een antwoord vinden. Uit het behoeftenonderzoek van de SCO en de landelijke toetsing van haar concept moeten zij uiteindelijk twee eindexamenprogramma's destilleren. Het staat bij voorbaat vast dat niet het hele veld zich zal kunnen vinden in de gepresenteerde voorstellen. Voor een aantal zal het te ver gaan, voor anderen niet ver genoeg. Maar ik hoop dat de commissie in staat zal zijn om een programma op te stellen dat de eindexamenprogramma's daadwerkelijk vernieuwt en niet slechts verandert. Dat zij zich ervan bewust is dat de eindexameneisen een rechtstreekse invloed hebben op de dagelijkse onderwijspraktijk.

De gevaren die er op dit moment schuilen, zijn mijns inziens dat de commissie zich te veel laat leiden door de onderzoeksresultaten van de SCO. Zoals hierboven al werd vermeld, belichten zij slechts een kant van de zaak. Persoonsontwikkeling, culturele bagage e.d. horen wel degelijk in een middelbare opleiding thuis. De dagelijkse lespraktijk wijst zonder meer uit dat het merendeel van de docenten weinig aandacht besteedt aan luister- en spreekvaardigheidsonderwijs. Maar dat wil nog niet zeggen dat het niet wenselijk is om er aandacht aan te besteden. Datzelfde geldt voor gericht schrijven. De lespraktijk moet worden aangepast aan wat men met het onderwijs wil bereiken en niet omgekeerd.

In ieder geval is duidelijk geworden dat er goed over na moet worden gedacht. Een werkgroep van drie uur is veel te kort. Het is belangrijk dat de VON een vinger aan de pols

houdt. De nieuwe eindexamenprogramma's gaan de onderwijspraktijk van de komende jaren bepalen. Het lijkt mij onontbeerlijk dat de vertegenwoordiger van de VON zich gesteund voelt door een resonansgroep. Zo'n kans, om vernieuwing van het moedertaalonderwijs gestalte te geven, moeten we niet voorbij laten gaan.

*Leerkrachten die in deze problematiek geïnteresseerd zijn, worden verzocht contact te leggen met Hans Goosen,
Frankische Driehoek 31, 5052 BM Goirle,
013 — 347708.*

Literatuur

Braet, A. 'Van het eindexamenuittreksel naar een samenvatting van het betoog' in: *Levende Talen* nr 427, 1988, p. 8-14

Braet, A., e.a. 'De mondelinge taalvaardigheid nader bekeken: toetsing en onderwijs' in: *Levende Talen* nr 434, 1988, p. 508-511

Hendrix, T. 'Samenvatting beoordeeld. Tekstbegrip Nederlands op CSE van VWO' in: *Levende Talen* nr 405, 1985, p. 557-563

Seters, J. van 'Zelfbediening in Zierikzee' in: *Moer* 1987/5-6, p. 56-68

Sluis, K. 'Is functioneel schrijven het nieuwe examenheil?' in: *Moer* 1988/1, p. 2-7